

## İkinci Dünya Savaşı'nda Radyo Yayınlarında Uygulanan Sansürün Propaganda Posterlerine Yansıması

GÜL ÇAKI

Öz

Radyo, gerek Müttefik gerekse Mihver Devletleri tarafından İkinci Dünya Savaşı'nda en etkili kullanılan kitle iletişim araçlarından biri olmuştur. Savaş döneminde radyonun sınırları aşan etkisi, ülkelerin, düşman ülkelerin radyo yayınlarına maruz kalmasına yol açmaktaydı. Bu süreçte bazı ülkeler, düşman ülkelerden gelen radyo yayınlarının kendi halkları tarafından dinlenmesini önlemek için sansür uygulamaya başlamıştı. Diğer yandan bazı ülkelerde radyoda uygulanan sansüre karşı düşman ülkelerin halklarının kendi radyo yayınlarını dinlemesini teşvik etmeye çalışılmaktaydı. Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkelerin radyo sansürünü konu alan propaganda posterleri göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiş ve elde edilen bulgular kapsamında savaş döneminde radyo yayıncılığına yönelik gerçekleştirilen sansür uygulamalarına ışık tutulması amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda düşman ülkelerin radyo yayınlarını dinleyenler vatan haini, radyoda bilinçsizce yayın yapanlar ise düşmanların işlerini kolaylaştıran kişiler olarak sunulmuştur. Diğer yandan düşman ülkelerden radyo yayını yapanların asıl amacının halkın kötülüğü olduğu mesajları verilerek, düşman radyo yayınlarının posterler üzerinden itibarsızlaştırılmasının amaçlandığı ortaya çıkarılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Radyo, İkinci Dünya Savaşı, Poster, Propaganda, Radyo Yayıncılığı

### Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 23.07.2019

Kabul Tarihi: 26.11.2019

ORCID ID: 0000-0001-5501-0191.

E-mail: gulcaki06@hotmail.com

## The Reflection of the Censorship Applied on Radio Broadcasts in Propaganda Posters in the Second World War

GÜL ÇAKI

### Abstract

Radio has been one of the most effective mass media used by Allied and Axis Powers in World War II. The transboundary effect of the radio led to the exposure of the countries to the radio broadcasts of the enemy countries during the war. In this process, some countries started to apply censorship in order to prevent the radio broadcasts coming from the hostile countries from being heard by their own people. In this study, propaganda posters about the radio censorship of the countries during the Second World War were examined by using semiotic analysis method and it was aimed to shed light on the censorship practices for radio broadcasting in the war in the light of the findings obtained. As a result of this study, it was found that the people who listened to the radio broadcasts of hostile countries were presented as traitors, while the people who unconsciously broadcasted on the radio were presented as facilitators. On the other hand, it was revealed that the main purpose of the radio broadcasters from the hostile countries was the evil of the people and so it was aimed to discredit the enemy radio broadcasts through posters.

**Keywords:** Radio, World War II, Poster, Propaganda, Radio Broadcasting

### Research Paper

---

Received: 23.07.2019

Accepted: 26.11.2019

---

ORCID ID: 0000-0001-5501-0191.

E-mail: gulcaki06@hotmail.com

### 1.Giriş

İkinci Dünya Savaşı, dünya tarihindeki en büyük propaganda savaşlarının yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde savaşan taraflar birbirlerine karşı üstün gelebilmek için dönemin kitle iletişim araçlarını etkili bir şekilde propaganda faaliyetlerinde kullanmıştır. Bu iletişim araçlarından biri de radyo olmuştur. 1920'li ve 1930'lu yıllarda radyonun geniş kitlelerce kullanılmaya başlanması, propaganda açısından radyonun etkisinin de artmasını sağlamıştır. Özellikle radyonun sınırları aşarak ülkeler arası yayınlara başlaması, radyonun propaganda açısından değerinin daha da artmasına yol açmıştır. Bu özelliği nedeniyle İkinci Dünya Savaşı'nda radyo, uluslararası propaganda faaliyetlerinde ön plana çıkmaya ve gerek müttefik gerekse düşman devletlerin halklarının istenilen yönde ikna edilmesi sürecinde kullanılmaya başlanmıştır. Radyo yayınlarının engellenemez gücü zaman içerisinde ülkelerin, düşman ülkelere gelen radyo yayınlarını sansürlemesine yol açmıştır. Bu aşamada kitleleri düşman ülkelerin radyo yayınlarına karşı uyararak ve bu yayınları itibarsızlaştırmak amacıyla da sansür uygulamalarına yönelik propaganda faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Yürütülen propaganda faaliyetlerinde yine dönemin etkili kitle iletişim araçlarından biri olan posterler kullanılmıştır.

Literatürde İkinci Dünya Savaşı'nda radyo yayıncılığını ele alan, pek çok farklı konu ve içerikte akademik çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde İkinci Dünya Savaşı özelinde; Dow (1946), Donanma Radyosu'nu; Meo (1968), 1941-1945 yılları arasında Japonya'nın Avustralya'ya yönelik radyo savaşını; Powley (1975), Kanada radyo yayını; Pound (1978), radyo konuşmalarını; Daniels (1982), 1937-1945 yılları arasında Japon yerli radyo ve sinema propagandasını; Cull (1993), 1939-1941 yılları arasında İngiliz yayıncılığı ve Amerikan tarafsızlığı boyutunda radyo propagandasını; Doherty (1994), 1940-1941 yılları arasında kara propaganda boyutunda Nazi Almanyası'nın İngiltere'ye yönelik radyo yayını; Hodge (1995), radyo savaşları boyutunda Avustralya radyosunu; Garay (1995), Amerikan Radyosu'nun devlet düzenlemesini; Horten (1996), radyo boyutunda eğlence ve devlet propagandasını; Meckiffe ve Murray (1998), ırk bağlamında radyoyu; Masaharu (1999), Japonya'nın siyahi Amerikalılara yönelik kısa dalga radyo yayınlarını; Savage (1999), 1938-1948 yılları arasında ırk politikası bağlamında radyo yayını; Sweeney (2001), Amerikan basın ve radyo ofisi sansürünü; Blue (2002), radyo tiyatrosunu; Horten (2003), radyo yayını boyutunda propaganda'nın kültürel politikasını; Spiller (2004), Amerika özelinde radyonun propaganda amaçlı kullanılmasını; Hadlow (2004), Solomon Adaları'ndaki Amerikan Askeri Radyosu'nu; Sterling (2004), uluslararası radyo propagandasını; Loviglio (2004), ırk ve propaganda boyutunda savaş zamanlarında radyo kullanımını; La-

rew (2005), ABD ordusunda tanklardaki radyo iletişiminin gelişmesini; Canuel (2006), Fransız radyo yayıncılığını; Socolow (2007), 1939–1944 yılları arasında Amerika'da yurt içi radyo propagandasını; Keene (2008), ihanet boyutunda radyo yayıncılığını; Cozma (2010), radyo dış haberleri; Webster (2011), İngiliz film ve radyosunda dil ve konuşmayı; Wiederroth (2012), siyahiler için radyo yayını; Ribeiro (2012), Portekiz'deki yabancı radyo raporlarını; Mizuno (2013), Japon radyo propagandası ve ABD hükümetinin Japon Amerikalılara davranışı üzerindeki etkisini; Dinsman (2015), edebiyat estetiği açısından radyonun kullanımını incelemiştir.

Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda gerek ulusal gerekse uluslararası çalışmalar içerisinde İkinci Dünya Savaşı özelinde radyo yayıncılığında sansür uygulamalarının posterlere yansımasını inceleyen alanda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu amaçla çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda radyo yayıncılığına yönelik uygulanan sansürün, propaganda posterleri üzerinden ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada "İkinci Dünya Savaşı'nda radyo yayıncılığında sansür uygulamaları propaganda posterleri üzerinden nasıl sunuldu? sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Böylece radyonun İkinci Dünya Savaşı'ndaki propaganda rolüne ışık tutulması hedeflenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda radyo yayıncılığında sansürü konu alan bütün propaganda posterleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın çalışma kapsamında bütün propaganda posterlerine ulaşmanın güçlüğünden dolayı çalışmada örneklem kullanılmıştır. Bu amaçla çalışmada kapsamında yapılan inceleme sonucunda ulaşılabilen, radyo yayıncılığında sansürü konu edinen beş propaganda posterleri çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında radyo yayıncılığında sansürü konu alan propaganda posterleri ABD'li Charles William Morris'in göstergebilim anlayışı çerçevesinde analiz edilmiştir.

## 2. İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Radyo Propagandasına Genel Bakış

Birinci Dünya Savaşı sırasında, propaganda boyutunda radyonun sınırlı bir etkisi olmuştur. Bu dönemde dünya genelinde radyo sayısının çok az olması, radyo yayınlarının geniş kitlelere ulaşmasını engellemiştir. Buna karşılık savaştan sonra radyo kullanımı, başta ABD ve İngiltere olmak üzere dünya genelinde yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle radyo dalgalarının ulaştığı mesafenin artması, radyonun etkiliğinin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Tek bir radyo istasyonundan gerçekleştirilen radyo yayınlarının ulaştığı alanın genişlemesi, radyonun aynı anda çok daha fazla kişiye ulaşmasına yol açmıştır (Siegel, 1939: 132). Bu sü-

reç, radyonun kitle iletişim aracı olarak gazete, dergi gibi yazılı medya araçlarına önemli bir alternatif olarak belirmesine neden olmuştur. Özellikle okuma yazma bilmeyen insanlar için radyo, haber kaynağı olarak önemli bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Diğer yandan dünya genelinde yaşanan herhangi bir olayın, aynı anda radyodan milyonlara ulaştırılma şansı elde edilmişti. Radyonun sunduğu tüm bu olanaklar, zaman içerisinde propaganda amaçlı kullanılmasına da yol açmıştır.

Radyonun yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 1920'li ve 1930'lu yıllar, dünya genelinde Nazizm, Faşizm ve Komünizm gibi ideolojilerin etkili olmaya başladığı döneme denk gelmiştir. Bu açıdan bu dönemde radyo yayınlarında gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinde yoğun olarak ideolojik söylemlerin hakim olduğu görülmüştür. Radyonun etkili propaganda aracı olarak kullanılmaya başlandığı dönem, Nazilerin 1933 yılında Almanya'da iktidara gelmesi ile birlikte olmuştur. Naziler, Almanya'da iktidara geldikten sonra ülke genelinde her ailenin bir radyoya sahip olabilmesi için seferberlik başlatmıştır. Her ailenin bir radyoya sahip olması teşvik edildikten sonra da her Alman vatandaşının radyo aracılığıyla Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler'i dinlemesi teşvik edilmiştir. Bu süreçte Hitler'in konuşma yaptığı zaman fabrikalarda işlere ara verilmesi, sokakların boşalması ve herkesin Hitler'i dinlemesi için radyonun başına geçmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan Nazi radyo yayıncılığı, Nazizm ideolojisinin bir uzantısı olan antisemitist propagandaya da hizmet etmiştir (Adena, Enikolopov, Petrova, Santarosa ve Zhuravskaya, 2015: 1885). Almanya'dan sonra radyonun propaganda amaçlı olarak etkili bir şekilde kullanıldığı ülkelerden biri de İtalya olmuştur. Ulusal Faşist Parti'nin egemenliğindeki İtalya'da da radyo, Faşizm ideolojisini etkili kılmak için propaganda amaçlı kullanılmıştır. Bu amaçla radyo yayınlarında İtalyan milliyetçiliğine vurgu yapılmış ve tarihteki İtalyalı kahramanlar övgüyle kitlelere aktarılmıştır. İtalyan hükümeti yapılan propagandanın, geniş kitlelere ulaşabilmesini sağlamak için şehir meydanlarına yerleştirilen hoparlörlerle radyo yayını yapmıştır (Akarcalı, 2003: 148). Benzer şekilde Sovyetler Birliği'nde de radyo yayınlarında Komünizm ideolojisi odağında propaganda faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin bünyesinde pek çok farklı etnik grubun bulunması, Sovyet propagandası tarafından gerçekleştirilen radyo yayınlarının farklı dillerde olmasına yol açmıştır.

### 3. İkinci Dünya Savaşı'nda Radyo Yayıncılığında Propaganda ve Sansür

Savaş dönemlerinde propaganda düşman ülkeleri etkilemek için kullanılmaktadır (Karaburun Doğan ve Çakı, 2019: 219). İkinci Dünya Savaşı sırasında da radyo yayınları, ülkeler arasında gerçekleştirilen propaganda savaşlarında en etkili si-

lahlardan biri haline gelmiştir. Özellikle radyo propagandasını en fazla yapan ve en çok radyo propagandasına maruz kalan ülkelerden biri Nazi Almanyası olmuştur. Naziler, savaş öncesinde Almanya'nın önemli bir bölümünün radyo ile tanışmasını ve radyonun ülke genelinde etkili bir kitle iletişim aracı haline gelmesini sağlamıştır. Bu aşamada Naziler, Almanları doğrudan Hitler'in konuşmalarını dinlemesi için teşvik etmiştir (Welch, 2004: 219). Savaş döneminde Almanya'nın genelinde radyonun yaygınlaşması, Naziler için avantaj olduğu kadar dezavantaj da meydana getirmiştir. Çünkü Almanlar, radyodan Nazi radyo yayınlarının yanında Müttefik radyo yayınlarına da maruz kalmıştır. Naziler, kendi radyo istasyonlarından istedikleri yayınları sansürleyebilmekte, hatta istediği zaman radyo istasyonunun faaliyetine son verebilmekteydi. Buna karşılık Müttefik radyo yayınlarının Almanya'ya gelmesi engellenememekte ve bu nedenle Müttefik radyo yayınlarının sansürlenmesi de mümkün olmamaktaydı. Bu aşamada Naziler, Alman vatandaşlarının Alman radyo kanalları dışında radyo yayınlarını dinlemesini yasaklamıştı. Nazi rejiminin aldığı bu karara uymayanlar vatan haini olarak nitelendirilerek, ağır şekilde cezalandırılmaktaydı.

Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan bölgelerde de Almanya'da olduğu gibi Müttefik Devletleri'nin radyo yayınlarının dinlenmesi yasaklanmıştı. Ayrıca işgal bölgelerinde Nazi rejimine karşı olabilecek tüm radyo yayınlarının sansürlenmesi yoluna gidilmişti. Böylece Nazi rejiminin işgal bölgelerindeki etkisinin artırılması amaçlanmıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Alman işgal bölgelerindeki halklara yönelik gerçekleştirilen Müttefik radyo yayınlarında yapılan propaganda faaliyetlerinde ise kitlelerin Nazi işgalini kabul etmemesi gerektiği vurgulanmaktaydı (Ganor, 2018: 1). Ayrıca kitlelerin Nazilere karşı savaşan partizanlara katılması teşvik edilmekteydi. Savaşın Almanların ve müttefiklerinin aleyhine gerçekleşmeye başladığı dönemde ise Müttefik radyo yayınlarında işgal altındaki halkların yalnızca Alman ordularına karşı partizan olarak savaşması değil aynı zamanda genel isyan başlatması konusunda da telkinler verilmeye başlanmıştı (Gülada ve Çakı, 2019: 128). Örneğin Fransa'ya yönelik gerçekleştirilen Müttefik radyo yayınlarında, Fransızlar doğrudan Alman ordularına karşı direnişe çağırılmaktaydı. Müttefik radyo yayınlarının önüne geçemeyen Vichy Fransası pek çok farklı propaganda yöntemine başvurmuştur. Bunlardan biri Vichy Fransası tarafından hazırlatılan *Nimbus Libéré* adlı çizgi film olmuştur. Çizgi film yoluyla Fransa kamuoyunda Müttefik radyo yayınları itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Çizgi filmde, Londra Radyosu tarafından gerçekleştirilen yayınları dinleyen bir Fransız ailesi konu edilmiştir. Londra Radyosu'nun mikrofonda bir Yahudi'nin konuşma yaptığı aktarılmakta ve Müttefik Devletleri'nin yakında Fransa'yı özgürleştireceği

vurgulanmaktadır. Çizgi filmde radyo yayını dinleyen ailenin mutlu olduğu aktarılmaktadır. Buna karşılık Müttefik uçaklarının Fransız ailenin evini bombaladığı yansıtılmakta ve ailenin öldüğü mesajı verilmektedir (Delporte, 2001: 367). Bu şekilde Vichy propagandası tarafından Fransızların Müttefik radyo yayınlarını dinlemesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Müttefik Devletleri tarafından gerçekleştirilen radyo yayınlarında ise genel olarak ülke için önemli bilgilerin Mihver Devletleri'ne aktarılmasını önlemek için sansüre başvurulmaktaydı. Müttefik Devletleri, Mihver Devletleri'nin istihbaratının gerçekleştirilen radyo yayınları üzerinden bilgi elde ettiklerini düşünerek, ülke genelinde tehlike oluşturabilecek bilgilerin radyo yayınları ile kitlelere aktarılmasını önlemeye çalışılmaktaydı. Bu amaçla Müttefik Devletleri, kitleleri radyo yayınları sırasında düşmanın işine yarayabileceğini düşündükleri bilgileri vermemeye teşvik etmekteydi. Müttefik Devletleri gerçekleştirdikleri radyo yayınlarında gerek kendi kamuoylarını gerekse Mihver Devletleri'nin işgali altında bulunan topraklardaki halkları Mihver Devletleri'ne karşı savaşa destek olmaya çağırılmaktaydı. Buna karşılık olarak Naziler, ABD doğumlu Lord Haw-Haw lakaplı William Joyce tarafından İngiltere'ye karşı radyo yayınları gerçekleştirmekteydi (Holmes, 1994: 118). Joyce tarafından gerçekleştirilen radyo yayınlarında, İngiltere teslim olmaya çağırılmaktaydı. Savaş zamanında uygulamaya sokulan İngiltere'deki sansür, İngilizlerin bir kısmının bilgi almak için Joyce'un yayınlarını dinlemesine yol açılmaktaydı (Graves, 1940: 429). Bu nedenle savaş döneminde her iki tarafın da radyo yayınlarında sansüre yönelmesi, kitlelerin düşman radyo yayınlarından gelebilecek bilgileri merak etmesine neden olabilmekteydi.

## 4. Analiz

### 4.1. Göstergebilim ve Charles William Morris

Bir kavramın veya bir nesnenin başka bir nesne ile ifade edilmesine gösterge adı verilmektedir (Guiraud, 2016: 21). Göstergebilim de göstergeleri inceleyen bilim dalını meydana getirmektedir. Göstergebilimin temel amacı, insanların göstergeler yoluyla inşa ettiği anlamları açıklamak ve ortaya konan gizli anlamları çözümlenektir. Göstergebilim, göstergelerin anlamlandırılmasını açıklamaktadır (Tanyeri Mazıcı ve Çakı, 2018: 295). Göstergebilim, 20. yüzyılın ilk yarısında dilbiliminin bir parçası olarak değerlendirilmekteydi (Gülada, Gazi ve Çakı, 2019: 1086). Buna karşılık göstergebilim, 20. yüzyılın ilk yarısında dilbilimi alanında yapılan çalışmalar ile ortaya çıkmış ve zaman içerisinde film, müzik, reklam vb. pek çok alanda kullanılan bir araştırma yöntemi haline gelmiştir. 20. yüzyılda göstergebilim alanında pek çok yöntem ortaya konulmuş ve kavrama yönelik pek çok farklı açık-

lama getirilmiştir (Fiske, 2017: 122-123). Bu modellerden birini de ABD'li filozof Charles William Morris (1901-1979) oluşturmuştur. Morris, göstergelerin anlamlandırılmasında sözdizimsel, anlambilimsel ve edimbilimsel olarak üç boyutun olduğunu belirtmiştir. Sözdizimsel boyut, göstergelerin nasıl ve ne şekilde bir araya getirildiğini açıklamaktadır. Bir gösterge tek başına, yalnızca kendi temsil ettiği anlamı ortaya koyabilmektedir. Buna karşılık sözdizimsel boyutta farklı göstergelerin belirli bir düzen içerisinde sunulması ile farklı anlamlar oluşturulabilmektedir. Anlambilimsel boyut ise adından da anlaşılacağı üzere göstergeler üzerinden yüklenen anlamların ortaya konulmasıdır. Göstergelerin görünen anlamlarından ziyade göstergeleri bir araya getiren kişi veya kişiler tarafından yüklenen anlamları açıklamaktadır. Son olarak edimbilimsel boyut, ortaya konulan göstergeler ile neyin amaçlandığını ifade etmektedir. İnsanların belirli göstergeler kullanarak, belirli mesajlar vererek, neyi amaçladıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır (Rifat, 2013: 163-164). Diğer bir deyişle edimbilimsel boyutta, göstergeler yoluyla meydana getirilmek istenen etki açıklanmaktadır.

Çalışma kapsamında belirlenen propaganda posterleri Morris'in bu üç göstergebilim boyutu üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

## **4.2. Radyoda Uygulanan Sansürü Konu Alan Propaganda Posterlerinin Göstergebilimsel Analizi**

Çalışmanın bu kısmında Mihver Devletleri'ne ait üç, Müttefik Devletleri'ne ait iki propaganda posterinin göstergebilimsel analizi yapılmıştır.

### **4.2.1. Nazi Almanyası'nın Propaganda Posterleri**

İkinci Dünya Savaşı'nda radyo sansürünün en yoğun olarak görüldüğü ülkelerin başında Nazi Almanyası gelmekteydi. Özellikle 1943 yılının başında Alman ordularının Sovyetler Birliği'ne karşı Stalingrad Savaşı'nda aldığı büyük yenilgiden sonra Almanların Müttefik Devletleri'ne ait radyolardan haber almasının önüne geçilmeye çalışılmıştı. Ülke genelinde Müttefik yayınlarını dinleyenler vatan haini olarak değerlendirilmişti. Alman propagandası, Almanların Hitler'in aldığı kararları uygulamasını amaçlamaktaydı. Nazi Almanyası'nın propaganda posterleri, sözdizimsel açıdan ele alındığında posterin üst ve alt olarak iki bölümden meydana geldiği görülmektedir. Posterin üst bölümünde radyoda konuşmakta olan bir adama, alt bölümünde ise radyo dinlemekte olan başka bir adama yer verilmektedir. Üste bulunan adamın başında şapka olduğu ve adamın şapkasının gölgesinin yüzünü kapadığı görülmektedir. Radyoda konuşan adamın çevresinde radyo dalgalarının olduğu aktarılmakta, radyo dalgalarının üzerinde de Almanca



"Londra Radyosu" ve "Moskova Radyosu" yazılı kodları yer almaktadır. Posterin altında yer alan adamın ise radyoyu korkarak dinlediği ve radyonun çevresinin karanlık olduğu resmedilmektedir. Posterin altında yine Almanca "Hainler" yazılı kodu bulunmaktadır.

**Poster 1. Nazi Almanyası'nın Propaganda Posterleri**



(Kaynak: Calvin College, 2019)

Anlambilimsel olarak ele alındığında, posterde Nazilerin, Almanların Alman radyo yayınları dışında başka bir radyo yayını dinlememesine yönelik faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Naziler, Müttefik radyo yayınlarını doğrudan sansürleyemedikleri için yasaklar ve tehditler yoluyla Almanların Müttefik radyo yayınlarını dinlemesinin önüne geçmeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle savaşın Almanların aleyhine gelişmeye başladığı dönemde, Almanların Nazi rejimine karşı ayaklanmasını önlemek için Naziler, Müttefik radyo yayınlarının dinlenmesini büyük bir suç olarak ilan etmiştir. Nazi yönetimi ve Hitler, eleştirilerin hedefindeydi. Ayrıca Nazizm ideolojisi de eleştirilmekteydi (Zorlu, Çakı ve Karaca, 2017: 67). Posterde özellikle Londra ve Moskova olmak üzere iki büyük Müttefik devletin radyo istasyonlarına vurgu yapılarak, Almanlara hangi radyo istasyonlarının sansürlendiği hakkında da bilgi verilmektedir. Edibilimsel boyutta posterde Alman vatandaşının karanlık bir ortamda, gizlice Müttefik radyo yayınlarını dinlediğinin aktarılmasıyla yabancı yayınların dinlenmesinin Almanya vatandaşının yapmaması gereken bir eylem olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece Müttefik radyo yayınlarının ülkesine girmesini önleyemeyen Naziler, Almanların Müttefik radyo yayınlarını dinlemesini korku ve tehdit unsuru kullanarak sansürlemeye ça-

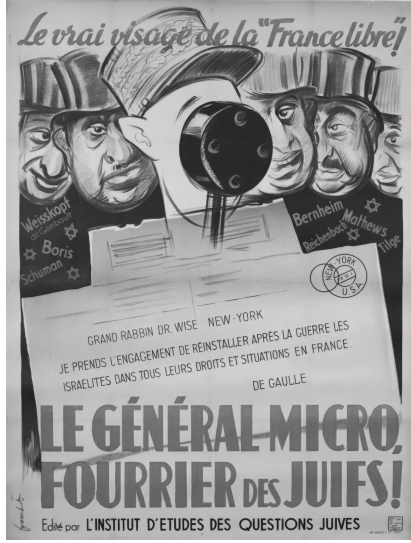
lımıştır. Müttefik radyo yayınlarını dinleyen Alman vatandaşlarının vatan haini olarak nitelendirilmesiyle Müttefik radyo yayınlarına yönelik uygulanan sansürün aksi şekilde davranan Alman vatandaşlarının Nazi rejimi tarafından ağır şekilde cezalandırılacağına yönelik kitlelere bilgi verilmektedir.

**Tablo 1.** Nazi Almanyası'nın Propaganda Posterleri

|                            |                                                                                                                |
|----------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sözdizimsel Boyut</b>   | Radyo yayını yapan ve dinleyen kişiler                                                                         |
| <b>Anlambilimsel Boyut</b> | Naziler, Müttefik Devletleri'nin radyosunu dinleyen Alman vatandaşlarını vatan haini olarak nitelendirmektedir |
| <b>Edimbilimsel Boyut</b>  | Nazi propagandası korku unsuru oluşturarak, Alman halkını etkilemeye çalışmaktadır                             |

#### 4.2.2. Vichy Fransası'nın Propaganda Posterleri

1940 yılının Haziran ayında Fransa, Nazi Almanyası tarafından işgal edilmişti. Fransa, Naziler ile anlaşmaya varmış ve ülkenin güneyinde Vichy Fransası adında bağımsız bir Fransız devletinin kurulmasına izin verilmişti. Vichy Fransası, bağımsız bir ülke olarak görülse de Nazi Almanyası ile yakın ilişki içerisinde bulunmuştu. Fransız mareşal Philippe Pétain, Vichy Fransası'nın lideri olmuştu (Eberle & Uhl, 2017: 588). Yaşanan bu süreçte Fransız general Charles de Gaulle, Vichy Fransası'nı Fransızların temsilcisi olarak tanımamış ve Özgür Fransız Kuvvetleri adında Nazi Almanyası'na karşı oluşturulan birliklerin liderliğini üstlenmişti. De Gaulle, BBC radyosu üzerinden Fransızlara seslenerek, savaşın bitmediğini ve Nazilere karşı Fransa'nın savaşı sürdürmesi gerektiğini savunmuştu. De Gaulle'ün faaliyetlerini engelleyemeyen Naziler, De Gaulle'ü Fransız kamuoyunda itibarsızlaştırmaya yönelik propaganda faaliyetlerine girişmişti. Vichy Fransası'nın propaganda posterleri, Yahudi Sorunlarını Araştırma Enstitüsü (Institut d'étude des questions juives) tarafından 1941 yılında hazırlanmıştır. Poster sözdizimsel açıdan incelendiğinde, posterin ön sırasında Fransız general Charles de Gaulle, arka sırasında ise Yahudilerin olduğu aktarılmaktadır. Posterdeki kişilerin Yahudi olduklarının vurgulanabilmesi için üzerine altıgen yıldız konulmuştur. Posterde De Gaulle'ün yüzünün radyo mikrofونun arkasında olduğu ve yüzünün seçilemediği görülmektedir. Mikrofonun arkasındaki kişinin De Gaulle olduğu, posterde yer alan mektuptan anlaşılmaktadır. Posterin üstünde Fransızca "Özgür Fransa'nın Gerçek Yüzü!" ve altında "Yahudilerin Habercisi Mikro General!" sloganları yer almaktadır. Posterde bulunan mektup üzerinde de yine Fransızca, "New-York/ ABD. / Grand Rabbin Dr. Wise New-York / İsraililerin savaştan sonra Fransa'daki tüm hakları ve konumlarını geri vermeyi taahhüt ediyorum. / De Gaulle" yazılı kodları bulunmaktadır.

**Poster 2.** Vichy Fransası'nın Propaganda Posterleri

(Kaynak: Paris Musees Collections, 2019)

Vichy Fransası'nın propaganda posterleri, anlambilimsel olarak değerlendirildiğinde, Nazilere karşı direniş başlatan De Gaulle için itibarsızlaştırmaya yönelik propaganda faaliyetine girişildiği görülmektedir. Posterde De Gaulle'ün Fransızlara hitaben gerçekleştirdiği radyo yayınlarının bizzat Yahudilerin desteğinde gerçekleştirildiği mesajı verilmektedir. De Gaulle'ün Fransız vatandaşlarının haklarından ziyade Yahudilerin haklarını korumak için radyo yayınları yaptığı iddia edilmiştir. Bu amaçla De Gaulle'e ait olduğu belirtilen mektupta, doğrudan De Gaulle'ün Yahudiler lehine hareket ettiği algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Edibilimsel boyutta, posterde Vichy propagandasının antisemitist söylemlerden yararlanarak, Fransız kamuoyunda De Gaulle karşıtlığı oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Posterde yer alan yazılı kodlar üzerinden de De Gaulle'ün başlattığı hareketin aslında Fransa halkını özgürlüğüne kavuşturmaktan ziyade, Yahudilerin halklarını savunmak için gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Vichy propagandası bu şekilde Fransız kamuoyunda De Gaulle'ün radyo yayınlarına yönelik gerçekleştirilen sansürün etkisini arttırmayı amaçlamaktadır.

**Tablo 2.** Vichy Fransası'nın Propaganda Posterleri

|                            |                                                                                                        |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sözdizimsel Boyut</b>   | De Gaulle ve Yahudiler                                                                                 |
| <b>Anlambilimsel Boyut</b> | De Gaulle, Fransızlara hitaben gerçekleştirdiği radyo yayınlarında Yahudilerin sözcülüğünü yapmaktadır |
| <b>Edibilimsel Boyut</b>   | Vichy propagandası antisemitist söylemler kullanarak Fransızları etkilemeye çalışmaktadır              |

### 4.2.3. Sırbistan İşgal Bölgesi'nin Propaganda Posterleri

1941 yılının Nisan ayında Sırbistan topraklarının da içinde bulunduğu Yugoslavya, Nazi Almanyası tarafından işgal edilmişti. Naziler, Yugoslavya'yı işgal ettikten sonra, Sırbistan'da Sırp İşgal Bölgesi (Gebiet des Militär befehlschers in Serbien) adında kendi kontrolleri altında bir yönetim meydana getirmişti (Reinhartz, 1999: 83). Sırbistan İşgal Bölgesi'nin propaganda posterleri 1944 yılına aittir. Poster, sözdizimsel açıdan ele alındığında, elinde tırpan olan bir iskeletin otların içerisinde bulunan Sırp vatandaşlarını öldürdüğü aktarılmaktadır. Posterde yer alan iskeletin kafasında silindirik bir şapka ve şapkanın üzerinde de İngiltere bayrağının olduğu resmedilmektedir. Posterin sol alt kısmında bir radyo görseli bulunmaktadır. Posterin üstünde Sırpça "Sırlara İngiliz mesajı" sloganı yer almaktadır. Yine posterin altında Sırpça "Londra Radyosu bildiriyor, Sırlar, çimler daha fazla malç olduğu için gittikçe daha fazla büyüyor." yazılı kodu bulunmaktadır.

Anlambilimsel olarak ele alındığında, posterde Londra Radyosu'nun Sırlara yönelik gerçekleştirilen yayınlarının Sırların ölümüne yol açtığı ve onların kötülüğü için çalıştığı algısı oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Poster, Nazilerin Müttefik Devletlerden ağır yenilgiler aldığı ve işgal ettikleri topraklardan kademeli olarak çekildikleri 1944 yılında yayımlanmıştır. Bu açıdan Naziler, hazırlanan propaganda posterleriyle Müttefik radyo yayınları üzerinden Sırların Nazi rejimine karşı olası bir isyanını önlemeye çalışmaktadır. Posterde elinde tırpan olan iskelet görseli, başındaki İngiltere bayrağından dolayı doğrudan İngiltere'yi temsil etmektedir. Görsel kodlar üzerinden iskeletin tırpanla Sırları öldürmesiyle Müttefik Devletleri tarafından ayaklandırılan Sırların, Alman işgal güçleriyle olası bir çatışmaya girmesi durumunda hayatlarını kaybedeceğinin aktarıldığı söylenebilir. Edibilimsel boyutta, posterde Nazi propagandası doğrudan Londra Radyosu'na yönelik korku algısı inşa ederek, Sırların Müttefik radyo yayınlarını dinlemesini sansürlemeye çalıştığı görülmektedir. Müttefik radyosunun Sırlara özgürlük değil, yalnızca ölüm getireceğine yönelik oluşturulan algıyla aynı zamanda Sırlarda Müttefik Devletlerine karşı olumsuz bir algının da meydana getirilmesi amaçlanmaktadır. Nazi propagandası, Müttefik radyo yayınlarının, Nazi rejimine karşı Sırları ayaklandırarak Sırp vatandaşlarının hayatlarını kaybetmesinden başka bir sonuca sebep olmadığını belirtmektedir.

**Poster 3.** Sırbistan İşgal Bölgesi'nin Propaganda Posterleri

(Kaynak: All World Wars, 2019)

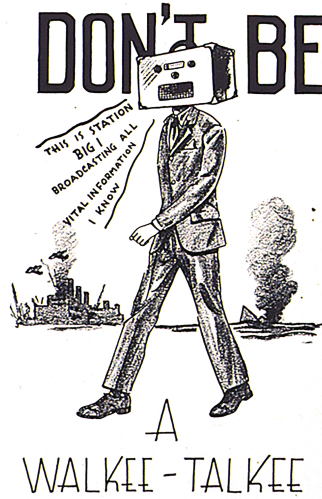
**Tablo 3.** Sırbistan İşgal Bölgesi'nin Propaganda Posterleri

|                            |                                                                              |
|----------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sözdizimsel Boyut</b>   | Elinde tırpan tutan iskelet ve Sırp vatandaşları                             |
| <b>Anlambilimsel Boyut</b> | İngiliz radyosunu dinlemek, Sırlara yalnızca ölüm getirmektedir              |
| <b>Edibilimsel Boyut</b>   | Nazi propagandası korku unsuru oluşturarak, Sırları etkilemeye çalışmaktadır |

#### 4.2.4. ABD'nin Propaganda Posterleri

7 Aralık 1941 tarihinde Japonya tarafından Pearl Harbor Limanı'ndaki ABD donanmasına gerçekleştirilen saldırıdan sonra ABD, İkinci Dünya Savaşına dahil olmuştu (Macksey, 2012: 137). ABD'nin propaganda posterleri 1942 yılında Acil Durum Yönetim Ofisi, Savaş Üretim Kurumu (Office for Emergency Management, War Production Board) tarafından hazırlanmıştır. Poster sözdizimsel açıdan analiz edildiğinde, posterde kafası radyoya benzeyen bir adamın uçakların bir gemiye saldırdığı ve gemi enkazının olduğu yerden geçmekte olduğu aktarılmaktadır. Posterde İngilizce "Her bildiğinizi söylemeyin" sloganı kullanılmaktadır. Yine yürüyen adamın yanında İngilizce "Bu bildiğim tüm hayati bilgileri yayınlayan BIG 1 İstasyonu!" yazılı kodları yer almaktadır.

## Poster 4. ABD'nin Propaganda Posterleri



(Kaynak: Catalog Archives, 2019)

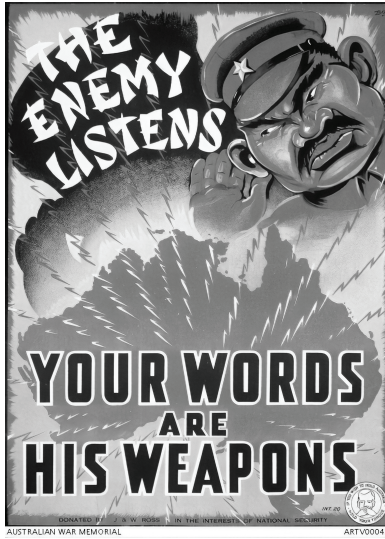
ABD'nin propaganda posterleri anlambilimsel olarak değerlendirildiğinde, ABD yönetiminin radyo üzerinden yapılan yayınlarda, Amerikan halkının dikkatli olması gerektiğinin aktarıldığı görülmektedir. Posterin arkasında yer alan uçakların gemiye saldırması ve gemi enkazı görüntüsü, Mihver Devletlerinin saldırıları sonucu zarar gören Amerikan gemilerini temsil etmektedir. Posterde kullanılan bu görsel kodlarla Amerikan halkının ülkedeki önemli bilgileri, radyo yayınları üzerinden paylaşmaması gerektiği mesajı verilmektedir. Nitekim önemsiz olarak algılanabilen bir bilginin, Mihver Devletleri için önemli bir bilgi oluşturabileceği ve ABD'ye zarar verebileceği aktarılmaktadır. Edimbilimsel boyutta, ilk olarak ABD propagandasının posterde, mizahi bir anlatımla Amerikan halkının dikkatini çekmeye çalıştığı görülmektedir. Ardından bilinçsizce yapılan radyo yayınlarının ABD'ye ne kadar büyük zarara yol açabileceğine yönelik bir algı oluşturabilmek için de Mihver Devletleri tarafından saldırıya uğrayan ve batırılan gemi görsellerini ön plana çıkarmıştır. Böylece ABD, sansürlemenin mümkün olmadığı radyo yayınlarında bilgi paylaşımına yönelik duyarlılık oluşturarak Mihver Devletlerinin işine yarayabilecek bilgilerin ABD halkının kendisi tarafından radyoda sansürlemesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 4. ABD'nin Propaganda Posterleri

|                            |                                                                                                                           |
|----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sözdizimsel Boyut</b>   | Kafası radyo şeklinde bir adam                                                                                            |
| <b>Anlambilimsel Boyut</b> | Amerikan halkının radyodan ülkenin gizli bilgilerini paylaşmaması gerektiği                                               |
| <b>Edimbilimsel Boyut</b>  | Amerikan propagandası, ABD'ye yönelik radyo üzerinden oluşturulan tehdide ışık tutarak kitleleri etkilemeye çalışmaktadır |

Avustralya, İkinci Dünya Savaşı'na Müttefik Devletleri'nin yanında katılmıştı (Hart, 2015: 187). Coğrafi konumundan dolayı savaş sırasında Avustralya için ortaya çıkan en büyük tehlike Japonya olmuştu. Avustralya'nın propaganda posterleri sözdizimsel açıdan analiz edildiğinde posterde büyük bir Avustralya haritasının olduğu görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde Avustralya haritasından farklı yönlerde radyo dalgalarının uzandığı yansıtılmaktadır. Haritanın hemen yanında bir Japon askerinin olduğu resmedilmekte ve Japon askerinin Avustralya haritasından çıkan radyo dalgalarını kulağını uzatarak dinlediği aktarılmaktadır. Posterde İngilizce "Düşman dinliyor" ve "Senin kelimelerin onların silahları" sloganları yer almaktadır.

**Resim 5.** Avustralya'nın Propaganda Posterleri



(Kaynak: AWM, 2019)

Anlambilimsel olarak ele alındığında, posterde Avustralya yönetiminin, Japonya'ya karşı radyo yayınlarında Avustralya halkının dikkatli hareket etmesi gerektiğine yönelik mesaj vermeye çalıştığı görülmektedir. Posterde Avustralya'da gerçekleştirilen radyo yayınlarının Mihver Devleti olan Japonya tarafından da dinlenebildiği ve bu nedenle, Avustralya'da gerçekleştirilen radyo yayınları üzerinden Japonya'nın Avustralya'ya yönelik önemli bilgileri elde edebileceği aktarılmaktadır. Edimbilimsel boyutta, posterde Avustralya propagandası tarafından Avustralya halkına yönelik paranoya oluşturularak, Avustralya'nın Japonya'nın istihbarat faaliyetlerine karşı dikkatli olması gerektiği belirtilmektedir. Posterde, Avustralya'da gerçekleştirilen radyo yayınlarının, Japon istihbaratı için önemli bir kaynak olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle Avustralya halkının radyo ya-

ynlarında mümkün olduğunca savaşta Japonların işine yarayabilecek herhangi bir bilgiyi aktarmamaları gerektiği istenmektedir. Bu aşamada poster üzerinden inşa edilen propagandada Avustralya halkının Japon tehlikesine karşı sürekli teyakkuzda olması ve gerçekleştirilen radyo yayınlarında mümkün olduğunca önemli bilgilerin sansürlenmesi istenmektedir.

**Tablo 5.** Avustralya'nın Propaganda Posterleri

|                            |                                                                                            |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sözdizimsel Boyut</b>   | Avustralya haritası ve Japon askeri                                                        |
| <b>Anlambilimsel Boyut</b> | Avustralya halkının radyo üzerinden gerçekleştirdiği konuşmalarına dikkat etmesi gerektiği |
| <b>Edibilimsel Boyut</b>   | Avustralya propagandası, paranoya oluşturarak kitleleri etkilemeye çalışmaktadır           |

## 5. Sonuç

Çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik ve Mihver Devletleri tarafından radyoda uygulanan sansürü konu alan propaganda posterleri gösterebilimsel açıdan analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında posterler üzerinden yapılan analizde, özellikle propaganda posterlerinden radyo yayınlarında doğrudan sansür uygulamasının gerçekleştirilemediği durumlarda yararlandığı ortaya çıkarılmıştır. Diğer yandan radyoda uygulanan sansür ile ilgili Mihver ve Müttefik Devletleri tarafından propaganda amaçlı kullanılan posterlerde farklı içerik ve konularda mesajların verildiği saptanmıştır. Mihver Devletleri, Müttefik Devletleri'nin radyo yayınlarının ülkesine girmesini sansürlenemedikleri için posterler üzerinden Müttefik radyo yayınlarının sansürlendiğine yönelik bilgiler vermeye çalıştığı ortaya çıkarılmıştır. Bu süreçte Mihver Devletleri'nde yaşayan halkın Müttefik radyo yayınlarını dinlememesi için kimi zaman korku kimi zamanda antisemitist söylemlerden yararlandığı saptanmıştır. Mihver Devletleri, özellikle savaşın aleyhlerine gitmeye başladığı dönemlerde Müttefik radyo yayınlarının işgalleri altında bulunan devletlerde isyana yol açabileceğini düşünmüş, bu nedenle Müttefik radyolarının dinlenmesini vatana ihanet suçu olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Müttefik radyolarını dinlemenin kimi zaman ölümle sonuçlanabileceği de aktarılmıştır ki böylece Müttefik radyo yayınlarına yönelik uygulanan sansür güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Müttefik Devletlerinin kendi ülkelerinde gerçekleşen radyo yayınlarına yönelik sansür uygulayamadığı durumlarda propaganda posterlerinden yararlandığı görülmüştür. Müttefik Devletlerinde basılan propaganda posterlerinde, gerçekleştirilen radyo yayınlarında insanların bilinçli şekilde yayınlar yapmasının amaçlandığı ortaya çıkmıştır. Müttefik propagandası, savaş sırasında gerçekleştirilen radyo yayınlarında ülkeleri hakkında önemli bilgilerin verilebileceği ve bu bilgilerinde



de Mihver Devletlerinin istihbaratları tarafından kullanılabilceği aktarılmıştır. Müttefik Devletlerinde radyo yayınlarının Mihver Devletlerine göre göreceli daha özgür boyutta olması, radyo yayınlarının doğrudan sansürlenmesini engelleyebilmektedir. Bu süreçte radyo yayınlarının doğrudan sansürlenmesinden ziyade, içeriğinin sansüre tâbi tutulması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Müttefik propagandası, Mihver propagandasının aksine posterlerde tehdit ve korku içerikli mesajlardan yararlanmamıştır. Buna karşılık posterlerde kitlelerin, radyo yayınlarında ülkelerini tehlikeye düşürecek bilgilere yer vermemesi gerektiğinin telkin edildiği görülmüştür. Mihver Devletlerinde gerçekleştirilen radyo yayınlarında devletin doğrudan müdahalede bulunması ve istediği radyonun yayın yapmasını yasaklaması, Mihver propaganda posterlerinde Müttefik propaganda posterlerindeki benzer mesajların ortaya çıkmasını önlemiştir.

Çalışma İkinci Dünya Savaşı'nda radyo yayıncılığında uygulanan sansür hakkında propaganda posterleri üzerinden bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır. Elde edilen bulgular radyonun İkinci Dünya Savaşı'nda ne kadar etkili bir kitle iletişim aracı olduğunu ve radyo yayınlarına sansür uygulanmasının ne kadar güç olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada yalnızca beş propaganda posterinin incelenmesi ve elde edilen bulgular ışığında genellemelerde bulunması çalışmanın ana sınırlılığını meydana getirmektedir. Gelecek çalışmaların farklı dönem ve ülkeler tarafından radyo sansürüne yönelik uygulanan propaganda faaliyetlerini, mevcut çalışmada elde edilen bulgular ile karşılaştırmalı olarak analiz etmesinin, radyo yayıncılığı alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

### Kaynakça

- Adena, M., Enikolopov, R., Petrova, M., Santarosa, V., & Zhuravskaya, E. (2015). Radio and the Rise of the Nazis in Prewar Germany. *The Quarterly Journal of Economics*, 130(4), 1885-1939.
- Akarcılı, S. (2003). İkinci Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda. Ankara: İmaj Yayınevi.
- All World Wars (2019). "Sırbistan İşgal Bölgesi'nin Propaganda Posterleri", <http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html>, Erişim Tarihi: 22.07.2019.
- AWM (2019). "Avustralya'nın Propaganda Posterleri", <https://www.awm.gov.au/collection/ARTV00045/>, Erişim Tarihi: 22.07.2019.
- Blue, H. (2002). *Words at War: World War II Era Radio Drama and the Postwar Broadcasting Industry Blacklist*. The United States: Scarecrow Press.
- Calvin College (2019). "Nazi Almanyası'nın Propaganda Posterleri", <https://www.bytwerk.com/gpa/posters3.htm>, Erişim Tarihi: 22.07.2019.
- Canuel, A. (2006). The Influence of the British Empire through the Development of Communications in Canada: French Radio Broadcasting during the Second World War. In *Media and the British Empire* (pp. 219-232). London: Palgrave Macmillan.

- Cozma, R. (2010). From Murrow To Mediocrity? Radio Foreign News from World War II to the Iraq War. *Journalism Studies*, 11(5), 667-682.
- Cull, N. J. (1993). Radio Propaganda and the Art of Understatement: British Broadcasting and American Neutrality, 1939–1941. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 13(4), 403-431.
- Daniels, G. (1982). Japanese Domestic Radio and Cinema Propaganda, 1937–1945: An Overview. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 2(2), 115-132.
- Delporte, C. (2001). Humour as a Strategy in Propaganda Film: the Case of a French Cartoon From 1944. *Journal of European Studies*, 31(123), 367-377.
- Dinsman, M. (2015). *Modernism at the Microphone: Radio, Propaganda, and Literary Aesthetics During World War II*. The United Kingdom: Bloomsbury Publishing.
- Doherty, M. (1994). Black Propaganda by Radio: the German Concordia Broadcasts to Britain 1940–1941. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 14(2), 167-197.
- Dow, J. B. (1946). Navy Radio and Electronics during World War II. *Proceedings of the IRE*, 34(5), 284-287.
- Eberle, H. & Uhl, M. (2017). *Hitler Kitabı*. Çev., M. Tüzel. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fiske, J. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev., Süleyman İrvan. 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ganor, S. (2018). Forbidden Words, Banished Voices: Jewish Refugees at the Service of BBC Propaganda to Wartime Germany. *Journal of Contemporary History*, 1–23.
- Garay, R. (1995). Guarding the Airwaves: Government Regulation of World War II American Radio. *Journal of Radio Studies*, 3(1), 130-148.
- Graves Jr, H. N. (1940). Lord Haw-Haw of Hamburg: 1. The Campaign Against Britain. *Public Opinion Quarterly*, 4(3), 429-442.
- Catalog Archives (2019). "ABD'nin Propaganda Posterleri", <https://catalog.archives.gov/id/535385>, Erişim Tarihi: 22.07.2019.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. Çev., Mehmet Yalçın. 3. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gülada, M. O. & Çakı, C. (2019). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Partizanlara Yönelik Hazırlanan Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 123-143.
- Gülada, M. O., Gazi, M. A. & Çakı, C. (2019). Nazi Propagandasının Ulusal Seferberlikte İdealize Ettiği Alman Genç Kızları "Das Deutsche Mädel" Dergisi Üzerine İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1079-1100.
- Hadlow, M. (2004). The Mosquito Network: American Military Radio in the Solomon Islands during World War II. *Journal of Radio Studies*, 11(1), 73-86.
- Hart, B. L. (2015). *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*. Çev., Kerim Bağrıaçık. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Hodge, E. (1995). *Radio Wars: Truth, Propaganda and the Struggle for Radio Australia*. The United Kingdom: CUP Archive.
- Holmes, C. (1994). 'Germany Calling': Lord Haw-Haw's Treason. *Twentieth Century British History*, 5(1), 118-121.
- Horten, G. (1996). "Propaganda must be Painless": Radio Entertainment and Government Propaganda during World War II. *Prospects*, 21, 373-395.

- Horten, G. (2003). *Radio Goes to War: The Cultural Politics of Propaganda during World War II*. The United States: Univ of California Press.
- Karaburun Doğan, D. & Çakı, C. (2019). Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Müziğin Milliyetçilik İnşasında Propaganda Amaçlı Kullanılması: Girne'den Yol Bağladık Anadolu'ya Şarkısı Üzerine İnceleme. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (14), 214-229.
- Keene, J. (2008). *Treason on the Airwaves: Three Allied Broadcasters on Axis Radio during World War II*, The United States: ABC-CLIO.
- Larew, K. G. (2005). From Pigeons to Crystals: The Development of Radio Communication in US Army Tanks in World War II. *The Historian*, 67(4), 664-677.
- Loviglio, J. (2004). Radio in Wartime: The Politics of Propaganda, Race, and the American Way in the Second World War, *American Quarterly*, Vol. 56, No. 4, 1079-1087.
- Macksey, K. J. (2012). İkinci Dünya Savaşı'nda Askeri Hatalar. Çev., M. Tanju Akad. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Masaharu, S. (1999). 'Negro Propaganda Operations': Japan's Short-Wave Radio Broadcasts for World War II Black Americans. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 19(1), 5-26.
- Meckiffe, D., & Murray, M. (1998). Radio and the Black Soldier during World War II. *Critical Studies in Media Communication*, 15(4), 337-356.
- Meo, L. D. (1968). *Japan's Radio War on Australia, 1941-1945*, Australia: Melbourne University.
- Mizuno, T. (2013). A Disturbing and Ominous Voice from a Different Shore: Japanese Radio Propaganda and Its Impact on the US Government's Treatment of Japanese Americans during World War II. *The Japanese Journal of American Studies*, 24, 105-124.
- Paris Musees Collections (2019). "Vichy Fransı'nın Propaganda Posterleri", <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/musee-carnavalet/oeuvres/le-vrai-visage-de-la-france-libre-le-general-micro-fourrier-des-juifs#infos-principales>, Erişim Tarihi: 22.07.2019.
- Pound, E. (1978). "Ezra Pound Speaking": Radio Speeches of World War II (No. 37). Greenwood Press.
- Powley, A. E. (1975). *Broadcast from the Front: Canadian Radio Overseas in the Second World War* (No. 11). Toronto: Hakkert.
- Reinhartz, D. (1999). Unmarked Graves: the Destruction of the Yugoslav Roma in the Balkan Holocaust, 1941-1945. *Journal of Genocide Research*, 1(1), 81-89.
- Ribeiro, N. (2012). A New Medium at War: The Importance of Foreign Radio Reports in Portugal during World War II. *Journal of War & Culture Studies*, 5(2), 219-231.
- Rifat, M. (2013). Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Savage, B. D. (1999). *Broadcasting Freedom: Radio, War, and the Politics of Race, 1938-1948*. The United States: UNC Press Books.
- Siegel, S. N. (1939). Radio and Propaganda. *Air L. Rev.*, 10, 127-145.
- Socolow, M. J. (2007). "News is a Weapon": Domestic Radio Propaganda and Broadcast Journalism in America, 1939-1944. *American Journalism*, 24(3), 109-131.
- Spiller, J. (2004). This is War! Network Radio and World War II Propaganda in America. *Journal of Radio Studies*, 11(1), 55-72.
- Sterling, C. H. (2004). CBQ Review Essay (Part Two): International Radio Propaganda in World War II. *Communication Booknotes Quarterly*, 35(3), 166-175.

- Sweeney, M. S. (2001). *Secrets of Victory: The Office of Censorship and the American Press and Radio in World War II*. The United States: Univ of North Carolina Press.
- Tanyeri Mazıcı, E., & Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), 290-306.
- Webster, W. (2011). 'The Whim of Foreigners': Language, Speech, and Sound in Second World War British Film and Radio. *Twentieth Century British History*, 23(3), 359-382.
- Welch, D. (2004). Nazi Propaganda and the Volksgemeinschaft: Constructing a People's Community. *Journal of Contemporary History*, 39(2), 213-238.
- Wiederroth, N. (2012). Radio Broadcasting for Blacks during the Second World War: "It Could be Dangerous..". *Historia*, 57(2), 104-149.
- Zorlu, Y., Çakı, C., & Karaca, M. (2017). Nazizm Ideology in Turkish Cinema: "Kırımlı" Film and Semiotics Analysis. *Sosyoloji Konferansları*, (56), 67-95.